

قابلیت‌ها و تنگناهای صیادی و پرورش آبزیان در آمایش مناطق محروم ساحلی (مطالعه موردی: پسابندر، چابهار، سیستان و بلوچستان)

نازیا ملک محمودی

دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

حیدر لطفی^۱

دانشیار جغرافیای سیاسی و گردشگری، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

تاریخ صدور پذیرش: ۱۳۹۹/۰۱/۲۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۱۰/۲۸

چکیده

منطقه پسابندر از جمله مناطقی است که با وجود قابلیت‌های فراوانی که در زمینه شیلات دارد هنوز نتوانسته است از مزایای آن استفاده نماید. پسابندر به واسطه تنوع گونه‌های مختلف آبزیان می‌تواند به منطقه‌ای برای صادرات و محلی برای ارز آوری کشور تبدیل گردد. توسعه این فعالیت منجر به ایجاد مشاغل متنوعی می‌شود که می‌تواند فقدان بازار کار داخلی برای جذب نیروی کار فعال را تا حدودی جبران نماید. علاوه بر بحث توسعه شیلات و امر صیادی و اشتغال می‌توان این ناحیه را به یک قطب ماهیگیری ورزشی و تفریحی تبدیل نمود، خصوصاً در ایامی از سال که هوا در سایر نقاط کشور سرد است و عملاً امکان انجام این نوع فعالیت وجود ندارد که از همین طریق می‌توان اقدام به جذب گردشگران ساحلی نمود. هدف این پژوهش بررسی قابلیت‌ها و تنگناهای منطقه پسابندر برای امر صیادی و پرورش آبزیان در منطقه و کشور است. روش جمع‌آوری داده‌ها به صورت توصیفی - تحلیلی و میدانی می‌باشد که با استفاده از مدل SWOT مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و سپس با شناسایی نقاط ضعف و تهدید، تبدیل آن‌ها به نقاط قوت و فرصت، به انتخاب راهبردها در راستای آمایش منطقه پسابندر می‌پردازد. در این پژوهش پس از بررسی توان بالقوه امکانات ماهیگیری منطقه پسابندر به بررسی تأثیر توسعه این عوامل در آمایش منطقه و به تبع آن رفع محرومیت اقتصادی مردم منطقه می‌پردازیم. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که نقاط قوت و فرصت‌های صیادی پسابندر بسیار زیاد است و می‌تواند نقش مؤثری در آمایش این منطقه ایفا نماید.

کلمات کلیدی: آمایش سرزمین، ماهیگیری، پسابندر، امکانات شیلات.

مقدمه

ماهیگیری، یکی از فعالیت‌های انسانی مهم و قدیمی در بسیاری از کشورهاست و همواره در فرهنگ، اقتصاد، اشتغال و عرضه مواد غذایی جوامع ساحلی نقشی اساسی داشته است. ماهیگیری، منبعی پر درآمد و معیشتی برای میلیون‌ها نفر در سراسر جهان می‌باشد. در سال ۲۰۱۶، حدود ۶۰ میلیون نفر به‌طور مستقیم و به‌صورت تمام‌وقت یا پاره‌وقت در شیلات و آبی‌پروری مشغول بوده‌اند. تخمین زده می‌شود با ورود هر شخص شاغل درصنعت شیلات و آبی‌پروری حدود ۳ شغل در فعالیت‌های ثانویه پدید می‌آید؛ از جمله آن چرخه و فرایند پس از برداشت و توزیع محصول می‌باشد. اگر به‌طور میانگین اعضای هر خانواده را ۳ نفر در نظر بگیریم، بخش‌های اولیه و ثانویه معیشت حدود ۶۰۰ میلیون نفر یا ۱۲ درصد جمعیت جهان را تأمین می‌نماید. (FAO, 2016: 138).

منطقه مطالعه‌شده جزء مناطق محروم کشور است. به دلیل موقعیت و شرایط خاص جغرافیایی، این منطقه در بخش ماهیگیری توانمندی‌ها و قابلیت‌های طبیعی مناسبی دارد. تقویت و توسعه فعالیت‌های ماهیگیری به‌صورت علمی و بهینه، برنامه‌ریزی اصولی و مناسب، ایجاد زیرساخت‌ها و فعالیت‌های مستمر و مکمل می‌تواند، راهبردی مهم برای محرومیت‌زدایی و توسعه منطقه باشد. منطقه ساحلی دریای عمان بر پایه درآمدهای حاصل از منابع دریایی و بویژه ماهیگیری شکل گرفته‌اند و صیدستی اصلی ترین فعالیت ساکنان این منطقه را تشکیل می‌دهد. درحالی که به دلیل شرایط خاص جغرافیایی زمینه و قابلیت‌های مناسبی از لحاظ ماهیگیری در منطقه وجود دارد، ماهیگیران منطقه با مشکلات و تهدیدهای متعددی مواجهند و در سطح پایینی از توسعه قرار دارند. منطقه مذکور صرف نظر از برخورداری از امکانات طبیعی، جزو مناطق محروم بوده، برای دستیابی به توسعه نیازمند برنامه ریزی هستند.

بهره برداری بهینه از توانمندی‌ها و فرصت‌های محیطی این ناحیه با در نظر گرفتن تنگناها و تهدیدات موجود مهمترین رکن برنامه و ریزی توسعه ی این منطقه محسوب می‌گردد (ابراهیم زاده، ۱۳۸۹: ۲۱۳). شناسایی توانایی‌ها و تنگناها و ماهیگیری و مشخص کردن موقعیت راهبردی این بخش و در نهایت برنامه ریزی راهبردی کمک زیادی به محرومیت زدایی و تحقق توسعه ی اقتصادی و اجتماعی منطقه می‌نماید. مردم منطقه می‌توانند یک اقتصاد شکوفا بر پایه ی فعالیت‌های ماهیگیری و صنایع تکمیلی در این بخش را دارا شوند. طراحی و اجرای یک طرح موفق مدیریتی درنواحی ساحلی به‌طور قطع به نحوه ی شناخت مشکلات و ارائه ی راهبردهای مناسب بستگی دارد (رجب بیگی ویاسمی، ۱۳۸۹: ۱۵۹).

برنامه‌ریزی راهبردی در سطح اجتماعات محلی معطوف به شناخت نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها به منظور دستیابی به موضوعات کلیدی و تعیین اهداف و مقاصد است (زیاری ۱۹۴: ۱۳۸۸). طبق آمار سال ۱۳۹۴ مرکز آمار ایران تعداد شاغلین در بخش شیلات کشور ۱۴۱۱۳۶ نفر است و تعداد شاغلین در استان سیستان و بلوچستان ۲۴۱۷۶ نفر می‌باشد. در ایران ماهیگیری عمدتاً به شکل سنتی و کوچک‌مقیاس انجام می‌شود. در حال حاضر بیش از ۱۳۰ هزار صیاد با بیش از ۱۰ هزار شناور در سواحل خلیج فارس و دریای عمان ماهیگیری می‌کنند (سازمان شیلات ایران، ۱۳۹۶). صنعت ماهیگیری در اقتصاد کشور ما نقش نسبتاً ناچیزی دارد؛ اما از لحاظ توسعه روستایی و پایداری جوامع (FAO b, 2005: 6) و امنیت غذایی و ایجاد اشتغال مستقیم در سطح محلی حائز اهمیت است (FAO, 2010: 7).

طبق قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) دولت موظف است در بخش کشاورزی تا سال ۱۴۰۰ اقدامات جدول ذیل را انجام دهد.

جدول ۱- بخش کشاورزی برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶)

سالهای برنامه هشتم					وضعیت در پایان سال		هدف کمی	
سال اول	سال دوم	سال سوم	سال چهارم	سال پنجم	۱۳۹۳	واحد	عنوان	
2179	2254	2333	2414	2497	2033	هزار تن	افزایش تولید گوشت طیور	
819	838	859	880	899	785	هزار تن	افزایش تولید گوشت قرمز	
951	987	1024	1063	1103	925	هزار تن	افزایش تولید تخم مرغ (تجاری و بومی)	
9652	10183	10733	11302	11890	8800	میلیون تن	افزایش تولید هیر	
7/17	6/18	8/19	8/20	9/21	1/17	میلیون تن	تولید محصولات باغبانی	
2000	2740	3260	4160	4600	9610	هکتار	احداث گلخانه‌های جدید	
40038	40536	41034	41532	42000	39647	تن	صید در آبهای شمال	صید و صیادی
540000	557800	590900	619200	658000	535865	تن	صید در آبهای جنوب	
471250	534200	618830	712270	811000	371717	تن	آبزی پروری (با تأکید بر پرورش ماهی در قفس در آبهای آزاد)	آبزی پروری
345	380	430	475	500	362	میلیون قطعه	رها سازی بچه ماهی و میگو جهت بازسازی ذخایر	

منبع: یافته‌های پژوهش

از برنامه‌های مهم طبق قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی در بخش کشاورزی برنامه‌ریزی و هدف گذاری در بخش صید و صیادی و پرورش آبزیان است.

جدول ۲- وضعیت صید و پیش بینی آن در برنامه ششم توسعه

نوع فعالیت	وضعیت در پایان سال ۱۳۹۳	پیش بینی سال ۱۴۰۰	میزان رشد در طی برنامه	درصد میزان رشد در طی برنامه
صید در آبهای جنوب	۵۳۵۸۶۵ (به تن)	۶۵۸۰۰۰ (به تن)	۱۲۲۱۳۵ (به تن)	۲۲/۷ درصد
آبزی پروری (با تأکید ماهی در قفس در آبهای آزاد)	۳۷۱۷۱۷ (به تن)	۸۱۱۰۰۰ (به تن)	۴۳۹۲۸۳ (به تن)	۱۱۸ درصد
رها سازی بچه ماهی و میگو جهت باز سازی ذخایر	۳۶۲ میلیون قطعه	۵۰۰ میلیون قطعه	۱۳۸ میلیون قطعه	۳۸ درصد

منبع: یافته‌های پژوهش

با نگاهی به جدول بالا در می‌یابیم که در پیش‌بینی برنامه توسعه اقتصادی کشور آبرزی پروری (در زمینه ماهی و میگو) نسبت به صید باید توجه بیشتری شود، زیرا بهره‌برداری بیش‌ازحد و کاهش ذخایر که منجر به آسیب‌های جدی به محیط زیست دریا می‌شود در فعالیت‌های ماهیگیری سنتی نیز تأثیر گذار خواهد بود و ممکن است در آینده بر میزان بهره‌برداری آنها از منابع دریایی اثر گذارد؛ بنابراین ماهیگیران سنتی به امنیت و ثبات معیشتی با بهره‌برداری درست و پایدار از ذخایر دریایی نیاز دارند.

استان سیستان و بلوچستان به سبب گستردگی منابع آبی دارای ۲ اداره کل شیلات در شمال و جنوب استان است که اداره کل شیلات سیستان مستقر در زابل واقع در شمال استان وظیفه کنترل و حمایت از منابع آبی داخلی و اداره کل شیلات سیستان و بلوچستان مستقر در بندر چابهار واقع در جنوب استان در حوزه آبهای دریای عمان فعال است. در این منطقه از کشور می‌توان با نگاهی آمایشی و برنامه‌ریزی دقیق، برای هر متر نوار ساحلی آن برنامه‌ای در جهت توسعه و اشتغال نوشت.

طبق مصاحبه معاون صید و بنادر ماهیگیری اداره کل شیلات سیستان و بلوچستان: این منطقه با واقع شدن در دهانه اقیانوس هند به‌عنوان آبراه ترانزیتی و بازار مطلوب اقتصادی برای صید، صیادی و انواع آبزیان دریایی در جهان است، هم‌چنین منطقه صیادی چابهار بر اساس رده‌بندی کمیسیون تن ماهیان اقیانوس هند که نهادی ناظر بر ماهیگیری منطقه‌ای در حوزه اقیانوس هند است، به‌عنوان قطب صید و صیادی غرب اقیانوس هند و رتبه دوم میزان صید در اقیانوس هند بعد از کشور اندونزی شناخته می‌شوند. به‌طوری‌که منطقه چابهار در تازه‌ترین رده‌بندی‌ها به‌عنوان بزرگ‌ترین بندر صیادی کشور و جزو ۵۰ بندر صیادی کد دار تن‌ماهیان در جهان است. ایشان همچنین اظهار امیدواری نمودند که با ارتقای جایگاه صید و آبرزی پروری بتوان گامی اساسی در تامین رفاه بیشتر جامعه صیادی در منطقه و حتی کشور برداشت.

پیشینه پژوهش

هنوز پژوهش‌های چندانی در زمینه نقش فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه مناطق محروم به‌طور خاص انجام نشده است. در سطح جهانی سازمان جهانی خواربار (فائو) و کشورهای آسیایی و آفریقایی مطالعات متعددی در زمینه ماهیگیری کوچک‌مقیاس به‌طور کلی و اهمیت آن انجام داده‌اند که بعضی از آنها عبارتند از: هزاران نفر از مردم بنگلادش در نواحی ساحلی با صید ماهی و میگو امرار معاش می‌کنند و با وجود نقش مردم در این صنعت، آنها فقیر و محروم‌اند. برای بهبود استانداردهای زندگی و بهره‌وری منابع، مدیریت مطلوب اجتماعی نیاز است و باید فعالیت‌های ماهیگیری با توسعه روستایی بر پایه منابع موجود کامل شود (آقازاده - ۱۹۹۴) استفاده از فناوری و دسترسی به بازارهای مناسب سبب افزایش درآمد و بهره‌برداری بیش‌ازحد تعداد کمی از ماهیگیران در مقایسه با بیشتر ماهیگیران بدون فناوری و بازار مناسب شده است. این اختلاف درآمد بین این دو گروه به ناهماهنگی و شکاف در جوامع ماهیگیری کارناتاکای هند انجامیده است. (گیریا - ۱۹۹۴) بنفیکلیولی و حریری (۲۰۰۴) در پژوهش «جنبه‌های توسعه و ارزیابی اجتماعی ماهیگیری کوچک‌مقیاس (خرد) در کشور یمن» دریافتند با وجود مشکلات متعدد، ماهیگیری کوچک‌مقیاس به‌طور گسترده‌ای به رسمیت شناخته شده است؛ به گونه‌ای که سهم بزرگی در اقتصاد ملی، بهبود امنیت غذایی مردم، کاهش فقر و تولید ثروت دارد.

الیسون^[۴] (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای با عنوان «بخش ماهیگیری، معیشت و کاهش فقر در شرق و جنوب شرقی آفریقا»، پس از مقایسه میانگین درآمد خانوارهای روستایی به این نتیجه رسید که میانگین درآمد سرانه خانوارهای ماهیگیر از خانوارهای غیرماهیگیر بیشتر است.

بنی و همکاران (۲۰۰۹) در مقاله «ماهی به‌مثابه بانک در آب در کنگو» می‌گویند که ماهیگیری در جوامع محلی نقشی حیاتی ایفا می‌کند؛ زیرا این جوامع به‌طور وسیعی برای به‌دست آوردن پول نقد و خرید کالاها و خدمات ضروری به آن وابسته‌اند؛ همچنین به نظر می‌رسد با وجود موانع و مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی و نهادی، ماهیگیری بر اقتصاد محلی و جلوگیری از فقر و تقویت معیشت مردم با ایجاد درآمد نقدی تأثیرگذار است.

فائو^[۶] (۲۰۱۰) در پژوهشی درباره وضعیت ماهیگیری و آبی‌پروری جهان اعلام می‌دارد ماهیگیری کوچک‌مقیاس به‌صورت بالقوه و بالفعل در کاهش فقر و امنیت غذایی تأثیر دارد و نقش مهمی در رشد اقتصادی در سطح ملی و توسعه روستایی در سطح محلی با شیوه‌هایی مانند کسب درآمد و ایجاد اشتغال ایفا می‌کند.

نال و فرانکیسا^[۷] (۲۰۱۰) در مقاله «بررسی مقایسه‌ای شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در شش بخش ساحلی ترکیه» نشان می‌دهند فعالیت‌های ماهیگیری غالباً عملکرد اقتصادی منفی یا ناکافی دارند و معیشت و توانایی ماهیگیران عموماً با درآمد کم تهدید می‌شود.

بنی و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «نقش ماهیگیری و آبی‌پروری در امنیت غذایی و کاهش فقر: ارزیابی منابع موجود»، مقالات و پژوهش‌های نوشته‌شده در این زمینه را از لحاظ دقت علمی، کیفیت داده‌ها، متدولوژی و نتایج بررسی، نقد و مقایسه کرده‌اند.

ند. براساس بررسی‌های انجام‌شده، تاکنون پژوهش مستقلی درباره موضوع پژوهش در داخل کشور انجام نشده است.

نوربخش (۱۳۷۰) در پژوهشی درباره صید، دریا و آبزیان خلیج فارس، صیادی را یکی از مشاغل اصلی منطقه و صیادان جنوب را از محروم‌ترین و پرکارترین مردمان این سرزمین می‌داند که با روش‌های سنتی ماهی می‌گیرند. با توجه به ذخایر و توان‌های بالقوه بجاست صنعت ماهیگیری با اصول جدید و تجهیزات پیشرفته در جنوب ایران به وجود آید.

اسماعیلی (۱۳۷۲) در پژوهشی به این نتیجه رسیده است که هنوز ماهیگیران جنوب کشور در سطح پایینی از زندگی قرار دارند؛ این در حالی است که با توجه به امکانات و منابع موجود در کشور، سود مناسبی از صیادی به دست می‌آید. پژوهش حاضر وضعیت، نقش و ارتباط ماهیگیری را در توسعه روستاهای مدنظر به‌طور خاص و با کار میدانی و پژوهش‌های محلی مطالعه کرده است.

صادقی دقیقی و مطیعی لنگرودی (۱۳۸۸) در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که بین ایجاد و شکل‌گیری تعاونی صیادی پره و توسعه اقتصادی در دهستان دهکلا رابطه معناداری وجود دارد.

مطیعی لنگرودی و حیدری (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «متنوع‌سازی اقتصاد روستاهای ساحلی شهرستان تنکابن»، با نظرسنجی درباره گردشگری ماهیگیری اعلام می‌دارند با توسعه امکانات زمینه افزایش اشتغال، درآمد و تنوع فعالیت فراهم می‌شود.

سوالات و فرضیه‌ها

سوال اول: آیا منطقه پسابندر امکانات بالقوه ای برای صید ماهی و پرورش آبزیان دارد؟

سوال دوم: چگونه می‌توان با بهره‌گیری از صیادی و پرورش آبزیان در پسابندر به رشد و توسعه آن کمک نمود؟

سوال سوم: بهره‌گیری از توان‌های صیادی و پرورش آبزیان چه نقشی در آمایش منطقه پسابندر دارد؟

فرضیه‌ها

۱- منطقه پسابندر به واسطه شرایط طبیعی از امکانات بالقوه ای برای صید ماهی و پرورش آبزیان برخوردار است.

۲- با توسعه امکانات صیادی و پرورش آبزیان می‌توان به آمایش این منطقه محروم ساحلی کمک نمود.

۳- با بهره‌گیری بهینه از توان‌های موجود صیادی و پرورش آبزیان می‌توان سطح زندگی مردم این منطقه را ارتقا داد.

روش تحقیق و مراحل آن

نوع پژوهش، کاربردی و روش بررسی و پردازش داده‌ها، توصیفی - تحلیلی است. برای گردآوری داده‌های پژوهش

از روش مطالعه کتابخانه‌ای، منابع الکترونیکی و مطالعات میدانی استفاده شده است.

این تحقیق با بررسی اجمالی مقالات و مطالعات انجام شده در مورد قابلیت‌ها و تنگناهای صیادی و پرورش آبزیان

اطلاعاتی در مورد نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها این منطقه را استخراج و سپس با استفاده از روش

SWOT به طبقه‌بندی، تجزیه و تحلیل و در نهایت به جمع‌بندی رسیده است.

معرفی متغیرها و شاخص‌ها

مدل SWOT یکی از ابزارهای راهبردی تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون

سیستمی است. از دیدگاه این مدل یک راهبرد مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدید را به حداقل

ممکن می‌رساند. (پیرس و رایبسون، ۱۳۸۹: ۹-۳۰۷)

تجزیه و تحلیل SWOT اصطلاحی است که برای شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای

خارجی که یک مجموعه و یا قلمرو با آن روبرو است بکار برده می‌شود.

محدوده تحقیق

پسابندر کجاست؟

پسابندر یکی از روستاها و بندرهای کوچک شهرستان چابهار استان سیستان و بلوچستان ایران و به نوعی آخرین

نقطه از کشور ایران می‌باشد. پسابندر در کناره خلیج گواتر و در محدوده‌ای نزدیک به مرز پاکستان قرار دارد. این

بندر در دهستان سند میرثوبان در بخش دشتیاری شهرستان چابهار واقع است. اسکله پسابندر در نقطه صفر مرز

دریایی ایران و پاکستان واقع شده است.

مردم پسابندر که در سرشماری سال ۱۳۹۵ حدود ۱۰۹۳ نفر بودند از طایفه‌های بلوچ و سنی مذهب هستند که شغل

اصلی آنها صیادی است.

تجزیه و تحلیل سوالات و فرضیه‌ها

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل عوامل و شرایط بیرونی و درونی و میزان تأثیر گذاری هر یک از آنها بر

کارکردهای پسابندر مطالعاتی انجام و داده‌ها به شرح جداول ذیل به دست آمد.

با توجه به یافته‌ها و اطلاعات موجود مهم‌ترین فرصت‌های موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان در پسابندر به شرح زیر است:

جدول ۳- فرصت‌های ۱ موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان در پسابندر. منبع: نگارنده

ردیف	فرصت‌ها
۱	وجود بازار مطمئن داخلی
۲	افزایش تقاضا برای مصرف ماهی
۳	افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۴	نزدیکی به بازارهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان
۵	وجود نیروی جوان و خواهان کار در منطقه
۶	وجود بیش از ۲۸۰ کیلومتر ساحل در کنار آب‌های آزاد
۷	توجه به بحث شیلات و آبی‌پروری در برنامه ششم توسعه کشور
۸	اقلیم مناسب در فصل پاییز و زمستان (نیمه دوم سال) برای ماهیگیری
۹	آلودگی محیط زیستی کمتر نسبت به سواحل دیگر
۱۰	افزایش توجه دولت به محرومیت زدایی در جنوب شرق کشور

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول شماره ۳ مهم‌ترین فرصت‌هایی که پسابندر با آن روبروست استقبال مردم و بازار از محصولات دریایی و افزایش میزان تقاضا برای مصرف ماهی است.

موقعیت ممتاز جغرافیایی این منطقه در نزدیکی به بازارهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان و وجود بیش از ۲۸۰ کیلومتر ساحل در کنار آب‌های آزاد که نسبت به سایر سواحل ایران از آلودگی کمتری برخوردار است می‌تواند زمینه ساز توسعه و پیشرفت آن باشد. وجود نیروی جوان با توجه به بازار کار محدود منطقه و اقلیم مناسب (فصل پاییز و زمستان که بهترین زمان برای صیادی است) از جمله فرصت‌هایی است که در این منطقه به چشم می‌خورد. علاوه بر این موارد افزایش توجه دولت به محرومیت زدایی در جنوب شرق کشور می‌تواند کمک بزرگی برای رشد و توسعه فعالیت‌های صیادی و پرورش آبزیان در این نقطه از کشور باشد.

با توجه به یافته‌ها و اطلاعات موجود مهم‌ترین تهدیدهای موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان پسابندر به شرح جدول ذیل تعیین گردید:

جدول ۴- تهدیدهای ۲ موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان در پسابندر. منبع: نگارنده

ردیف	تهدیدها
۱	عدم امنیت کافی در منطقه
۲	قرار گرفتن در مسیر بین‌المللی مواد مخدر
۳	کمبود منابع مالی و انگیزه‌های اقتصادی در منطقه
۴	عدم تمایل بخش خصوصی و دولتی به سرمایه‌گذاری در منطقه
۵	محرومیت و عدم توسعه در منطقه
۶	کمبود راه‌های ارتباطی و ضعف حمل و نقل
۷	پراکندگی و کمبود جمعیت
۸	دوری از بازارهای بزرگ و قطب‌های توسعه کشور
۹	مشکلات محیط زیستی مانند هجوم ماسه‌های روان، خشکسالی، کشتند قرمز و طوفان
۱۰	عدم وجود یک طرح منسجم و ساختار سیستمی برای توسعه

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول شماره ۴ مهم ترین تهدید ی که پسابندر با آن روبروست بحث امنیت است. امنیت نخستین گام در راه رسیدن به توسعه فرهنگی، اقتصادی و سیاسی یک کشور به شمار می رود. عبور مسیر بین المللی مواد مخدر در این منطقه بحث عدم تمایل بخش خصوصی و دولتی به سرمایه گذاری در منطقه را مطرح می کند که با کمبود منابع مالی و انگیزه های اقتصادی در منطقه توسعه فعالیت های صیادی و پرورش آبزیان را مشکل می سازد.

از یک سو محرومیت و عدم توسعه، پراکندگی و کمبود جمعیت، کمبود راه های ارتباطی و ضعف حمل و نقل، دوری از بازارهای بزرگ و قطب های توسعه کشور و عدم وجود یک طرح منسجم و ساختار سیستمی برای توسعه در این منطقه از تهدیدات بزرگ برای توسعه صیادی و پرورش آبزیان در پسابندر می باشد. از سوی دیگر مشکلات محیط زیستی مانند هجوم ماسه های روان، خشکسالی، کشند قرمز و طوفان نیز از مواردی است که مردم و به خصوص صیادان را تهدید می کند.

با توجه به یافته ها و اطلاعات موجود مهم ترین نقاط قوت داخلی موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان پسابندر به شرح جدول ذیل تعیین گردید:

جدول ۵- نقاط قوت ۱ موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان در پسابندر. منبع: نگارنده

ردیف	نقاط قوت
۱	وجود جاذبه های طبیعی بکر و اعجاب انگیز مانند جزیره مرجان (شیطان) برای ایجاد اسکله های ماهیگیری تفریحی
۲	وجود جاذبه های انسانی مانند اسکله های صیادی و بازار حراج ماهی.
۳	قابلیت ایجاد اسکله های صیادی در منطقه
۴	امکان صادرات و ارز آوری در عرضه بعضی از گونه های آبی
۵	مستعد بودن منطقه جهت سرمایه گذاری و معرفی به عنوان قطب صیادی کشور
۶	امکان ماهیگیری در آب های اقیانوس هند
۷	شرایط مناسب برای تکثیر و پرورش میگو در کرانه های پسابندر
۸	تنوع ماهی و زیستگاه میگو
۹	وجود خورهای متعدد به عنوان پناهگاه و زیستگاه طبیعی
۱۰	آب و هوای مساعد به ویژه در فصل پاییز و زمستان به منظور اجرای ماهیگیری تفریحی

منبع: یافته های پژوهش

با توجه به جدول شماره ۵ مهم ترین نقاط قوت پسابندر عبارتند از: وجود جاذبه طبیعی مانند جزیره مرجان که یکی از مناطق عمده زیستگاه شاه میگوی ایران است و همچنین نوع شکل گیری جزیره و شرایط متفاوت آن در زمان جذر و مد که باعث شده مردم محلی به آن لقب جزیره شیطان را بدهند (در سالهای قبل قایق های ماهیگیری شب هنگام یعنی زمان مد و با بالا آمدن آب دریا و ندیدن ساحل جزیره آن با دیواره های جزیره برخورد نموده و در طول روز که دریا دچار مد شده و آب فرو می نشست جزیره را مشاهده می کردند به آن لقب جزیره شیطان را دادند) که می تواند به یکی از سایت های ماهیگیری تفریحی هم تبدیل شود. جاذبه های انسانی مانند اسکله های صیادی و بازار حراج ماهی نیز از نقاط قوت پسابندر می باشد.

موقعیت جغرافیایی و شرایط طبیعی و اقلیمی منطقه از نقاط قوت پسابندر می‌باشد زیرا مورفولوژی منطقه و شرایط زمین شناسی قابلیت ایجاد اسکله‌های صیادی را فراهم می‌کند، دسترسی به آبهای آزاد اقیانوس هند امکان ماهیگیری را در آب‌های این اقیانوس برای ماهیگیران محلی ایجاد می‌کند.

وجود انواع ماهی و زیستگاه میگو در مناطق ساحلی جنوب ایران (۴۸ نوع ماهی و سه نوع میگو بر اساس اندازه) آن را به یکی از متنوع‌ترین نقاط صید آبزیان در جهان تبدیل نموده است.

خیار دریایی، جلبک‌ها، شاه میگو (لابستر)، صدف و خرچنگ از گونه‌های با ارزش دریا هستند که در دنیا کاربردهای گوناگون دارند و بااهمیت‌ترین گونه دریایی برای صادرات و ارزآوری بالا هستند. همچنین پرورش صدف خوراکی یکی از تولیدهای نوین و درآمدزا در مناطق ساحلی مکران است که می‌تواند در تولید پروتئین حیوانی ارزان‌قیمت و در نتیجه مبارزه با سوءتغذیه پروتئینی نقش داشته باشد. وجود خورهای متعدد به عنوان پناهگاه و زیستگاه طبیعی می‌تواند شرایط مناسبی برای تکثیر و پرورش میگو و سایر آبزیان در کرانه‌های پسابندر باشد.

قابل ذکر است به علت تنوع آبزیان در این منطقه با استفاده از امکانات محلی می‌توان یکی از بی نظیرترین آکواریوم‌های جهان را ایجاد نمود زیرا تحقیقات نشان می‌دهد که اثر وقت‌گذرانی در محیط‌های طبیعی سبب افزایش آرامش انسان می‌شود و تماشای آکواریوم باعث کاهش فشار خون و ضربان قلب می‌شود و هر چه تعداد ماهی‌ها بیشتر باشند، سبب می‌شود که افراد زمان بیشتری را به تماشای آکواریوم اختصاص دهند و حال بهتری داشته باشند. این منطقه بواسطه تنوع گونه‌های دریایی می‌تواند یکی از زیباترین آکواریوم‌های منطقه را داشته باشد. امکان استفاده از ماهیگیری تفریحی در فصل پاییز و زمستان، فصولی که امکان استفاده در سایر مناطق شمالی و غربی کشور و نیمکره شمالی در سایر کشورها کمتر است، یکی دیگر از ویژگی‌های مثبت این منطقه می‌باشد. همه این موارد نشانگر مستعد بودن این منطقه جهت سرمایه‌گذاری و معرفی آن به عنوان قطب صیادی کشور است. با توجه به یافته‌ها و اطلاعات موجود مهم‌ترین نقاط ضعف داخلی موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان موثر در پسابندر به شرح جدول ذیل تعیین گردید:

جدول ۶- نقاط ضعف ۱ موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان پسابندر. منبع: نگارنده

ردیف	نقاط ضعف
۱	کاهش ذخایر و کمبود صید علت بهره‌برداری بیش‌ازحد و غیرمجاز
۲	ضعف و کمبود زیرساختهای حمل و نقل
۳	ضعف بازار یابی و وجود واسطه در امر توزیع و فروش
۴	پایین بودن سطح سواد ماهیگیران منطقه
۵	بالا بودن هزینه‌های ماهیگیری شامل نهاده‌ها، حمل و نقل و.....
۶	کم‌رنگ بودن فعالیتهای تعاونی‌های ماهیگیری
۷	شرایط سخت کاری و پر زحمت بودن ماهیگیری بویژه نوع سنتی
۸	ورود کشتی‌های صنعتی به حریم صیادان سنتی
۹	پایین بودن ارزش افزوده
۱۰	کمبود و توزیع نامناسب امکانات زیربنایی ماهیگیری

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول شماره ۶ مهم ترین نقاط ضعفی که پسابندر با آن روبروست عبارت است از: بیشترین نقاط ضعفی که موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان در پسابند وجود دارد به غیر از کاهش ذخایر و کمبود صید و کاهش ذخایر به علت بهره‌برداری بیش از حد و غیرمجاز مسائل اقتصادی و انسانی است. پایین بودن سطح سواد ماهیگیران، کم‌رنگ بودن فعالیت‌های تعاونی‌های ماهیگیری، شرایط سخت کاری و پر زحمت بودن ماهیگیری بویژه نوع سنتی آن و کمبود و توزیع نامناسب امکانات زیربنایی ماهیگیری از عمده ترین نقاط ضعف این منطقه می‌باشد.

بدون شک نبود زیرساخت‌های لازم همچون ضعف و کمبود سیستم حمل و نقل، ضعف بازار یابی و وجود واسطه در امر توزیع و فروش و پایین بودن ارزش افزوده صیادان را با مشکلات زیادی مواجه می‌نماید.

جمع بندی و نتیجه گیری

در روش تحلیل SWOT قوت‌ها، فرصت‌ها، تهدیدات و ضعف‌ها شناسایی می‌شوند و از میان راهبردهای مختلف، راهبردی که قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر ممکن وضع‌ها و تهدیدها را به حداقل ممکن می‌رساند، انتخاب می‌شود.

به طور کلی برای توسعه جاذبه‌های گردشگری پسابندر، چهار راهبرد متفاوت می‌توان ارائه نمود.

(۱) راهبرد تهاجمی یا SO:

هدف از این راهبرد استفاده از نقاط قوت داخلی است تا از فرصت‌های خارجی بهره‌برداری نماید و با بهره‌گیری از نقاط قوت، فرصت‌ها را به حداکثر برساند.

(۲) راهبرد بازنگری یا WO:

هدف از این راهبرد بهره‌برداری از فرصت‌های موجود در محیط داخلی تا نقاط ضعف داخلی را بهبود ببخشد.

(۳) راهبرد تنوع یا ST:

هدف از این راهبرد استفاده از نقاط قوت به منظور کاهش و از بین بردن اثرات ناشی از تهدیدات موجود می‌باشد.

(۴) راهبرد تدافعی یا WT:

هدف از این راهبرد کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است.

با استفاده از روش تجزیه و تحلیل SWOT، اطلاعات مربوط به پسابندر در جدول (۷) جمع بندی و مناسب ترین راهبرد انتخاب شد.

شرایط درونی	نقاط قوت S	نقاط ضعف (W)
شرایط بیرونی	فرصت‌ها (O)	تهدیدات (T)
	SO	WO
	ST	WT

جدول ۷- نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای موثر بر توسعه صیادی و پرورش آبزیان در پسابندر

نقاط قوت	نقاط ضعف
شرایط درونی	وجود جاذبه‌های طبیعی بکر و اعجاب انگیز مانند جزیره مرجان (شیطان) برای ایجاد اسکله‌های ماهیگیری تفریحی
	* وجود جاذبه‌های انسانی مانند اسکله‌های صیادی و بازار حراج ماهی.
	* قابلیت ایجاد اسکله‌های صیادی در منطقه
	* امکان صادرات و ارز آوری در عرضه بعضی از گونه‌های آبی
	* مستعد بودن منطقه جهت سرمایه گذاری و معرفی به عنوان قطب صیادی کشور
	* امکان ماهیگیری در آب‌های اقیانوس هند
شرایط بیرونی	* شرایط مناسب برای تکثیر و پرورش میگو در کرانه‌های پسابندر
	* تنوع ماهی و زیستگاه میگو
	* وجود خورهای متعدد به عنوان پناهگاه و زیستگاه طبیعی
	* آب و هوای مساعد به ویژه در فصل پاییز و زمستان به منظوراتجاری ماهیگیری تفریحی
فرصت‌ها	SO راهبرد تهاجمی
* وجود بازار مطمئن داخلی	چگونه می‌توان با بهره گیری از نقاط قوت حداکثر بهره برداری را از فرصت‌ها انجام داد؟
* افزایش تقاضا برای مصرف ماهی	* توسعه و گسترش بازارفروش ماهی و محصولات دریایی در پسابندربا توجه به افزایش تقاضا برای مصرف ماهی در بازار داخلی
* افزایش سرمایه گذاری بخش خصوصی	* توسعه و گسترش بازارفروش ماهی و محصولات دریایی در پسابندربا توجه به نزدیکی به بازارهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان
* نزدیکی به بازارهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان	* جذب سرمایه گذاران بخش خصوصی برای تاسیس اسکله‌های ماهیگیری
* وجود نیروی جوان و خواهان کار در منطقه	* جذب سرمایه گذاران بخش خصوصی برای ایجاد مراکز تکثیر و پرورش میگو در خورهای متعدد به عنوان پناهگاه و زیستگاه طبیعی
* وجود بیش از ۲۸۰ کیلومتر ساحل در کنار آب‌های آزاد	* جذب سرمایه گذاران بخش خصوصی برای ایجاد مراکز تکثیر و پرورش ماهی در کرانه‌های پسابندر
* توجه به بحث شیلات و آبی پروری در برنامه ششم توسعه کشور	* جذب سرمایه گذاران بخش خصوصی برای توسعه صید صنعتی آب‌های دور و فراساحل
* اقلیم مناسب در فصل پاییز و زمستان (نیمه دوم سال) برای ماهیگیری تفریحی	* استفاده حداکثری از نیروی جوان و جویای کار منطقه
* آلودگی محیط زیستی کمتر نسبت به سواحل دیگر	* تاسیس و گسترش امکانات زیربنایی جهت جذب گردشگران برای استفاده از امکانات ماهیگیری تفریحی و سایر جاذبه‌های ساحل پسابندربا توجه به استفاده از فصل پاییز و زمستان زمانی که در سایر نقاط ایران و نیمکره شمالی امکان استفاده از ساحل و دریا کمتر است.
* افزایش توجه دولت به محرومیت زدایی در جنوب شرق کشور	* توسعه تبلیغات وسیع ملی و بین المللی در جذب سرمایه گذاران به منطقه
	* افزایش توجه دولت با هدف آمایش سرزمین و امکان صادرات و ارز آوری در عرضه بعضی از گونه‌های آبی این منطقه
	WO راهبرد بازنگری
	چگونه با بهره گیری از فرصت‌ها می‌توان نقاط ضعف را به نقاط قوت تبدیل کرد یا از شدت نقاط ضعف کاست؟
	* توجه مسئولان منطقه و کشور به توسعه و آمایش سرزمین این منطقه و اجرای مفاد بخش کشاورزی و بحث شیلات و آبی پروری در برنامه ششم توسعه کشور
	* افزایش سطح سواد ماهیگیران و ایجاد مراکز تخصصی آموزشی برای صیادان به منظور آموزش شیوه‌های جدید به آنها
	* حمایت از سرمایه گذاران بخش خصوصی با توجه به توان‌های بالقوه در منطقه
	* ایجاد زمینه‌های مناسب برای توسعه زیرساختهای ارتباطی مانند احداث بزرگراهها و توسعه جاده‌های استاندارد
	* ایجاد فرصت‌های شغلی به تبع توسعه مراکز پرورش آبزیان و افزایش در آمد مردم محلی
	* ایجاد بازارهای محلی و ملی به منظور حمایت بیشتر از ماهیگیران و تولید کنندگان موجودات آبی
	* ایجاد مراکز تخصصی آموزشی برای صیادان به منظور آموزش شیوه‌های جدید به آنها
	* بیمه نمودن ماهیگیران با توجه به پرخطر بودن شغل و آسیب پذیری آنها درمقابل حوادث مختلف اقلیمی، طبیعی و اقتصادی
	* ایجاد تعاونی‌های ماهیگیری به منظور انجام کارها به صورت جمعی و تشکیل تعاونی‌های تخصصی مانند صید، عمل آوری و فروش.
	* ورود بازار پرورش آبزیان به بورس کشور
	* کنترل قانونی زمان صید ماهی به منظور جلوگیری از کاهش ذخایر آبی و حفظ محیط زیست دریایی

تهديدات	ST راهبرد تنوع	WT راهبرد تدافعی
* عدم امنیت کافی در منطقه	چگونه با استفاده از از نقاط قوت می‌توان اثر تهدیدات را حذف یا کاهش داد؟	چگونه با کاهش دادن نقاط ضعف می‌توان تأثیر تهدیدات را کاهش داد یا حذف کرد؟
* قرار گرفتن در مسیر بین المللی مواد مخدر	* استفاده بهینه از موقعیت ممتاز پسابندر به علت دسترسی به آبهای آزاد اقیانوس هند	* جلوگیری از مسیر بین المللی مواد مخدر
* کمبود منابع مالی و انگیزه‌های اقتصادی در منطقه	* کمک نمودن به ثبات و امنیت کشور افغانستان و پاکستان به منظور تامین امنیت بیشتر در منطقه	* تدوین طرح جامع ماهیگیری و مدیریت سواحل
* عدم تمایل بخش خصوصی و دولتی به سرمایه‌گذاری در منطقه	* تسهیل در امر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه پرورش آبزیان توسط دولت	* اتخاذ سیاست‌هایی که منجر به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در منطقه شود
* محرومیت و عدم توسعه در منطقه	* برنامه‌ریزی دقیق محیطی برای کنترل ماسه‌های روان مانند مالچ پاشی و کاشت درختان	* توسعه ی امکانات خدماتی، بهداشتی و آموزشی در منطقه
* کمبود راه‌های ارتباطی و ضعف حمل و نقل	* تبلیغات در زمینه توان‌های ماهیگیری منطقه	* اجرای طرح‌های حفاظت از محیط زیست و پی‌گیری مداوم توسط دولت
* پراکندگی و کمبود جمعیت دوری از بازارهای بزرگ و قطب‌های توسعه کشور	* شناسایی بیشتر ظرفیت‌های ماهیگیری منطقه	* توجه خاص به امر آموزش، ترویج و تحقیقات
* مشکلات محیط زیستی مانند هجسوم ماسه‌های روان، خشکسالی، کشند قرمز و طوفان	* عدم وجود یک طرح منسجم و ساختار سیستمی برای توسعه	* توجه به توسعه امکانات زیربنایی و زیر ساختی با عنایت ویژه به محرومیت مردم

منبع: یافته‌های پژوهش

ارائه پیشنهادها و راهکارها جهت حل مشکلات و مسائل مطروحه

بدون شک داشتن نگاهی ویژه به این منطقه در جهت توسعه و آمایش سرزمین و برداشتن گام‌های اساسی در جهت تغییرات بنیادی از الزامات جنوب شرق کشور می‌باشد. نیاز به اجرای طرح آمایش سرزمینی امروزه بیش از هر زمان دیگری در این منطقه احساس می‌شود، توجه مسئولین کشور به منطقه مکران می‌تواند گام مؤثری در توسعه این منطقه تا افق ۱۴۰۴ باشد.

برای اجرای برنامه آمایش سرزمین منطقه پسابندر با اهداف توسعه صیادی و پرورش آبزیان به موارد زیر باید توجه خاص نمود.

- ۱- برنامه‌ریزی دقیق دولت با اهداف آمایشی برای این منطقه
- ۲- اقدامات دولت در جهت اجرای بحث شیلات و آبرزی پروری در برنامه ششم توسعه کشور
- ۳- احداث بازارهای مناسب فروش آبزیان در سطح ملی و بین المللی
- ۴- توسعه ی ماهیگیری توریستی با توجه به جاذبه‌های ماهیگیری و توان‌های توریسم دریایی در منطقه
- ۵- سرمایه‌گذاری برای احداث امکانات و تجهیزات زیر ساختی و زیر بنایی علی‌الخصوص جاده‌ها ارتباطی بین بندر چابهار و پسابندر
- ۶- تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این منطقه.
- ۷- آموزش و افزایش سطح علمی ماهیگیران با مباحث محیط زیستی
- ۸- توسعه صنایع پرورش ماهی، میگو و صدف مروارید
- ۹- بازسازی و گسترش اسکله‌های ماهیگیری
- ۱۰- ایجاد تعاونی‌های ماهیگیری با مشارکت فعالانه ی ماهیگیران

- ۱۱- آموزش ماهیگیران برای استفاده از روش‌ها و ابزار مناسب و فاقد خطرات محیط زیستی در امر ماهیگیری
- ۱۲- اطلاع رسانی به موقع وضعیت اقلیمی و پدیده‌های جوی
- ۱۳- آموزش و ترویج مسائل محیط زیستی به افراد بومی به منظور حفاظت و مراقبت از زیست بوم خود
- ۱۴- اجرای طرح‌های بیابان زدایی و حفاظت محیط زیست
- ۱۵- تامین امنیت بیشتر منطقه و بالابردن احساس امنیت در بین سرمایه گذاران بخش خصوصی به منظور جذب بیشتر سرمایه

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی، (۱۳۸۹)، آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی محیطی در جنوب شرق ایران، انتشارات اطلاعات، تهران
- احمدی، حسین، ملک محمودی، نازیا، (۱۳۹۱) «امنیت فرهنگی پشتوانه اقتدار ملی در منطقه مکران»، مقاله ارائه شده در اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران
- اسماعیلی، عبدالکریم، (۱۳۷۲)، بررسی کارایی اقتصاد صید و صیادی در شهرستان بندر لنگه، پایان نامه کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، استاد راهنما: یزدانی، سعید، دانشگاه تهران، گروه اقتصاد کشاورزی.
- اطلس تاریخ بنادر و دریانوردی ایران - سازمان بنادر و دریانوردی (۱۳۹۵)
- دقیقی، صادق، مطیعی، لیال، لنگرودی، سید حسن، (۱۳۸۸)، «نقش تعاونیهای پره صیادی در توسعه اقتصادی روستایی، مطالعه موردی: دهستان دهکال»، تعاون، دوره ۲۰، شماره ۲۰۸ و ۲۰۹.
- رجب بیگی، مجتبی، مهران یاسمی (۱۳۸۹) مدیریت شیلاتی، چاپ اول، تهران - انتشارات موسسه آموزش عالی عملی و کاربردی جهاد کشاورزی
- زیاری، کرامت الله (۱۳۸۸) مکتب‌ها، نظریه‌ها و مدل‌های برنامه و برنامه ریزی منطقه‌ای، دانشگاه تهران
- پیرس، جان، کنت رایبسون، ریچارد (۱۳۹۵). برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک. ترجمه خلیلی شورینی، دکتر سهراب. انتشارات یادواره کتاب، چاپ پنجم صفحات ۳۰۷-۳۰۹
- حسن زاده محمدی، محمد علی، (۱۳۹۰)، اقتصاد حمل و نقل دریایی، نشر آرامش، چاپ پنجم، تهران
- سازمان شیلات ایران (۱۳۸۹) سالنامه آماری شیلات ۱۳۷۹-۸۷
- سازمان شیلات ایران سالنامه آماری شیلات ایران ۹۵-۱۳۹۱ (۱۳۹۶)، معاونت برنامه‌ریزی و مدیریت منابع، گروه برنامه‌ریزی و آمار، دفتر برنامه و بودجه، سازمان شیلات ایران، نوبت اول، تهران.
- سازمان شیلات ایران، سالنامه آماری شیلات ایران ۸۵-۱۳۷۶ (۱۳۸۶)، دفتر برنامه و بودجه، گروه برنامه‌ریزی و آمار، سازمان شیلات ایران، مؤسس رؤیت‌سازان، تهران
- صبوری، محمد، صیدایی، سید اسکندر، تقدیسی، احمد. (پاییز ۱۳۹۲)، «راهبردهای مناسب توسعه فعالیت‌های ماهیگیری در روستاهای ساحلی دریای عمان مورد: شهرستان جاسک»، جغرافیا و توسعه شماره ۳۲
- صبوری، محمد، صیدایی، اسکندر (۱۳۹۸)، «واکاوی نقش فعالیت‌های ماهیگیری کوچک‌مقیاس در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای ساحلی مکران؛ مطالعه موردی: شهرستان جاسک»، دوره ۹، شماره ۲، صفحات ۱۰۲-۸۱.
- مصاحبه با مهرداد میرزایی معاون صید و بنادر ماهیگیری اداره کل شیلات سیستان و بلوچستان، ایرنا خرداد ۱۳۹۸
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، استان سیستان و بلوچستان
- مطیعی لنگرودی، سید حسن، حیدری، زهرا، (۱۳۹۱)، «متنوع سازی اقتصاد روستاهای ساحلی بی تأکید بر گردشگری صیادی، مورد مطالعه: روستاهای ساحلی شهرستان تنکابن»، فصلنامه فضا و توسعه اقتصاد روستایی، دوره ۱، شماره ۱، تهران، صفحات ۳۶-۱۹.

مطیعی لنگرودی، سید حسن، حیدری، زهرا، (۱۳۹۱)، «متنوع سازی اقتصاد روستاهای ساحلی بی تأکید بر گردشگری صیادی، مورد مطالعه: روستاهای ساحلی شهرسیتان تنکابن»، فصلنامه فضا و توسعه اقتصاد روستایی، دوره ۱، شماره ۱، تهران، ۳۶-۱۹.

نوربخش، حسین، (۱۳۷۰)، پژوهشی پیرامون صید دریا و آبزیان خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، تهران.

ویسی، هادی، (۱۳۹۵) «بررسی ظرفیت‌های توسعه گردشگری در سواحل مکران و تأثیر آن بر توسعه پایدار منطقه ای»، مجموعه مقالات همایش " فراوری پتانسیل‌های ژئوپلتیکی توسعه در کرانه‌های اقیانوسی جنوب شرق کشور "تهران -وزارت کشور، صفحات ۹۵۰-

۹۴۱

- Aghazadeh, Esmail, (1994). fisheries economic analysis and policy, FAO consultant, Mymensingh, Bangladesh, Available on (<http://www.fao.org/docrep/field/003/ac385e/AC385E00.htm#TOC>).
- Béné, C., Steel, E., Kambala Luadia, B., and Gordon, A., (2009). Fish as the “Bank in the Water”: Evidence from Chronic-Poor Communities in Congo, Food Policy, Vol 34, Pp 108- 118.
- Béné, Christophe, & Bj __ rn Hersoug and Edward, H., Allison., (2010). Not by Rent Alone
- Bonfiglioli, Angelo and Khaled ibrahim, Hariri., (2004). small-scale Fisheries in Yemen social assessment and development prospects, food and agriculture organization the World Bank, 113 p.
- FAO, (2003). ‘Strategies for Increasing the Sustainable Contribution of Small-scale Fisheries to Food Security and Poverty Alleviation’, Committee on Fisheries, 25th Session. Rome: Food and Agriculture Organization.
- F.A.O. a, (2005). Increasing the Contribution of Small-Scale Fisheries to Poverty Alleviation and Food Security, FAO. Fisheries Technical Paper, No 10, Rome, 97 P.
- Giriappa, S., (1994). Role of Fisheries in Rural Development, delhi: daya publishing house, 173 P.
- Allison, E., (2004). The fisheries sector, livelihoods and poverty reduction in Eastern and Southern Africa, In: Ellis, F., Freeman, A. (Eds.), Rural Livelihoods and Poverty Reduction Policies, Routledge, London, Pp 256-273.
- .Development Policy Review, Vol 28 (3), Overseas Development Institute, Pp 325-358.
- .FAO., (2010). trends and emerging issues of The Gulf fisheries: A Regional perspective, Regional commission for fisheries, Oman, 13 P.
- FAO., (2016). The State of World Fisheries and Aquaculture Contributing to food security and nutrition for all, Rome, 200 p.
- Nal, V.U., and R., Franquesa, J., (2010), A comparative study on socio economic indicators and viability in small-scale fisheries of six districts along the Turkish coast, Appl, Ichthyol, Vol 26, Pp 26-34.